

O SOLIDARNOSTI ZA DANES IN JUTRI

Viktor Žakelj*

Vi, ki me vabite k besedi, in jaz, ki na to pristajam, oboji vemo, da ne znam povedati kaj v strokovnem smislu novega, za že utrujena slovenska ušesa svežega ali celo provokativnega — v slogu torej, ki je ta čas v modi. Ker pa me že navajate k pisanju, mi bodi dovoljeno, da na solidarnost in vse, kar je povezano z njo, pokukam kot laik skozi optiko nove slovenske kritičnosti in političnosti, ki sta na pohodu in ki nosita v sebi up in strah hkrati.

Nekaj je že sedaj jasno: novo vstopa v naš družbenoekonomski prostor s časovnim zamikom, dokaz več, da naš gospodarski in tudi družbenopolitični sistem (še) nima vgrajene »povratne zveze«. Zato je družba okostenela, nerefleksna, vse novo pa tudi zato nastopa hrupno, radikalno ali, če hočete, revolucionarno. Žal mi ne poznamo zveznih prehodov iz živečega v zeleno stanje, mi smo družba diskontinuitet, za seboj vse rušimo, barbarsko požigamo, jurišamo na vedno nova nebesa in ko čez čas trdo pristajamo na zemeljsko realnost, se spet zaženemo in tako naprej brez konca in kraja. Nekaj naravnega, prvinskega je v tem početju, je enostavna linearna preslikava dogajanja v neživi naravi — mislim na katastrofične tektonske premike — na družbo, ki pa je kljub vsemu vsa povojna leta vendarle hotela biti ex ante urejena samoupravna in državna skupnost. Naravnost rečeno: občasnim naravnim ujmam smo se relativno uspešno zoperstavljali z bolj ali manj organizirano solidarnostjo, zgodovinsko gledano destruktivne težnje in dogodke pa smo prepogosto označevali za napredna, za človeka in družbo osvobajajoča dejanja. Da bi bila ob vseh ekonomskih stiskah, ki pestijo naše ljudi, mera še bolj polna in zmedenost pri ljudeh še večja, je spet enkrat tako, da je včerajšnja vrednota danes nevrednota, včerajšnji uspeh danes neuspeh, do včeraj zapostavljeno se danes oblači v bahavo staro novo nošnjo.

Take in podobne misli so se mi motale po glavi, ko sem razmišljal o solidarnosti. Bo mogoče, sem se vprašal, državne in družbene institucije in sploh ves sistem, ki se sproži v korist človeka, poslovnega sistema ali celega območja, ko je to pomoči najbolj potrebno, ohraniti nenačeto tudi tedaj, ko bo valj kritičnega fundamentalizma segal tudi na to področje. Saj ne gre za to, da bi spodbujal k branjenju vsega obstoječega, a je sistem civilne zaščite, rdečega križa, tradicionalno nacionalno utemeljenega gasilstva, množice specializiranih ustanov, ki so sposobne intervenirati tedaj, ko se »svet majek«, itd. nekaj, kar ne prenese eksperimentiranja, ne dopušča, da bi začenjali vedno znova. Ne, s povedanim se ne oddaljujem od teme, saj se solidarnost pogosto začneja že z intervencijo teh ustanov, organov in institucij in se nadaljuje z vsemi mogočimi organiziranimi in spontanimi oblikami solidarne materialne pomoči, pogosto pa solidarnost vodi v iskrena medčloveška zблиžanja.

Čeprav je, vsaj po moje, solidarnost eden od nujnih elementov humane socialistične družbe, pa je vendarle prav opozoriti, da se solidarnost lahko kaj hitro sprevrže v svoje nasprotje. Na kaj konkretno mislim? Solidarnost je vedno zapleten odnos med tistim, ki daje, in tistim, ki pomoč prejema. Ta odnos se vzpostavi ob nenavadnih razmerah, funkcioniranje tega instituta ima pravzaprav za cilj normaliziranje takih razmer. Na začetku oba partnerja tudi tako mislita in delujeta. Toda čez čas se prerado zgodi — in to je eden iz množice naših jugoproblemov — da ta odnos postane za dajalca davek, za dobitnika pa stalen vir sredstev, s katerimi poljubno (negospodarno) ravna. Tako solidarnost kot dejavnik medčloveškega in mednarodnega povezovanja in sodelovanja preraste v elemente nasprotja in razdvajanja. Res je, da zakoni in dogovori skušajo to zlorabo preprečiti, saj se taksativno našteva, kdaj se mora ali mora sprožiti solidarnostni mehanizem, toda naša prislovična iznajdljivost je živa tudi tu in ne vem za primer v zadnjih letih, da se ta humani institut ne bi skušal izigrati. Morda je zdaj čas, ko se v družbi trudimo, da bi uveljavili načelo »čisti računi, dobri prijatelji«, da izostrimo, izčistimo in v organizacijskem smislu dodelamo sistem solidarnosti.

Drugo, kar morda terja premislek in ustrezno ukrepanje, pa je vprašanje, kaj na tem področju pritiče državi, kaj samoupravnim institucijam sistema, kaj pa bodi prepuščeno samoorganiziranosti ljudi samih. Na to opozarjam zato, ker se ta čas agresivno vzpostavlja prepričanje, da je država, še posebej federalna, nekaj, kar more vse in v vsem osrečevati. Strinjamo se lahko s tistimi, ki pravijo, da smo državo, eno, drugo ali tretjo neupravičeno in predvsem prezgodaj podili na pokopališče, a prav tako ne bo koristi, če jo bomo sedaj kovali v nebo, posebej pa na področju solidarnosti, ki je imanentno dejanje človeka posameznika. Prav isto velja tudi za samoupravne institucije sistema: tisto, kar je pognalo korenine in predvsem, kar daje rezultate, je treba ohraniti.

In tretje: znanost, stroka, informiranost. Tako kot na drugih področjih znanost in strokovnost dobivata veljavo tudi na tem.

Listanje »Ujme« in nekaj drugih publikacij me je prepričalo, da za ta namen uporabnih vednosti v Sloveniji in Jugoslaviji niti ni tako malo. V treh smereh kaže tu razmišljati in seveda delovati. Najprej v tem, kako integrirati in vitalizirati slovensko znanost in stroko, kako raziskave za te potrebe finančno podpreti, kako nova spoznanja umeščati v delovanje sistema solidarnosti. Naslednja misel zadeva Jugoslavijo kot celoto. Vprašanje je, ali je sistem solidarnega delovanja organiziran ter usposobljen za frontno in racionalno funkcioniranje na celotnem državnem ozemlju.

In zadnje: kako je naš sistem kompatibilen z evropskimi in ali smo sposobni na preventivnem, kurativnem in neposrednem solidarnostnem področju delovati na širšem območju, kajti sile, ki sprožajo človeške solidarnosti, ne poznajo državnih meja. O vsem tem pa moramo biti ljudje informirani. Je tega v naših sredstvih informiranja dovolj?

Želim, da je naš »solidus« še bolj trden, vzajemen in soglasen.